

ГОЛОС України

Впада — Радам!

• Газета Верховної Ради Української РСР

◆ № 4 ◆ Субота, 5 січня 1991 року ◆

Ціна 10 коп.

Даруй господарю, даруй господині,
Даруй літа щасливі наші

славний Україні.

Радуйся! Ой радуйся, земле,
Син Божий народився...

Матеріали до радянських свят Різдва Христового читайте на
9, 10 і 11 сторінках.

Фото Олександра КЛИМЕНКА.

Інформаційний кур'єр: Телеграф. Телекс. Телефакс

ПРИВІТАННЯ

Професорсько-випускницький колектив, студентство Київського державного інституту культури щиро серцем вітають всіх працівників редакції з виходом у світ перших номерів «Голосу України». Хоч народилася газета в цей тривожний складний час, але вона вже подала свій правдивий дзвінчик і надійний голос на всю республіку. Цей голос почули всі, хто творить в ім'я відродження нашої національної культури.

хто у своєму серці носить добро, повагу до всього прекрасного і вічного на землі. Наш багаторічний колектив одного з наймолодших вузів Києва ласкаво запрошує вас на творчу зустріч в цю пору Новоріччя і різдвяних свят. Зичимо вам віку довгого, щоб були багаті здоров'ям, творчому снагою, росяних вам ранків і чистих святків.

З повагою ректор професор ЦИБУЛЯК.

Н а будинку Житомирської міськради знято сільсько-жовтий прапор разом з гербом-тризубом. Так виришила надати сесія обласної Ради народних депутатів. Нею було схилено рішення міської Ради народних депутатів «Про використання української національної символіки на території міста Житомира» та її президії «Про встановлення українського національного символу — сільсько-жовтого прапора та герба-тризуба на будинку міської Ради» як такі, що суперечать чинному законодавству.

Трудящі обласного центру схвально зустріли такий акт обласної Ради.

У сі політизовані організації і групи, діяльність яких, на думку ректорату, не сприяє або навіть завдає шкоди національному процвітанню, виведені з території Чернівецького державного університету імені Ю. Федьковича. Їм відмовлено в наданні приміщень і майна, у праві проведення з синах вузу мітингів, зборів та інших масових заходів. Місцином номсомолу на позачерговому пленумі прийняв заву, в який окрематеріувала дії керівництва університету як неадекватні і звернувся до виконкому міської Ради народних депутатів з проханням скасувати антиконституційні рішення ректорату.

(УКРИФОРМ)

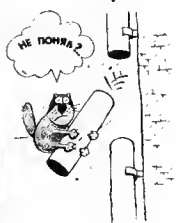

Соціалізм призвів до зубожіння внаслідок, а людину — до різної примітності споживача, — вважає народний депутат України Володимир Дилічук. Його статтю читайте на 6 сторінці.

ВАСИЛЬ ГИВІ
6.01.1991

Нарешті повертається до нас поетизм Василя Стуса. Есе про поета і правозахисника читайте на 12 сторінці.

Як поєднати швидкоплинний соціалізм з нумістичною перспективою? Відповідь на це запитання ви знайдете на 16 сторінці.

ЕДОРОВИЧ, Артемівський виборчий округ №13. 1936 року народження, українець, колишній секретар правління Київської організації «Молода Україна». Освіта незакінчена вища: закінчив державний університет імені Т. Г. Шевченка Вищі сценарно-режисерські курси при Голові Народного Руху України.

спільна й...
...і для

...це...
...радниць-
...ж поет...
...буває...
...допома-

...адянський...
...кажу про...
...Джуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

...алянський...
...жуга-
...Андропов,
...рші, але

«ПАНЕ ГОСПОДАРЮ, РАДУЙСЯ...»

На Різдвяні свята до Львова приїхали школярі із східних областей України. Їх гостинно приймали місцеві родинки.

Різдво у Львові лише святкували завжди. Навіть тоді, коли це не визнавалося офіційно. Торік силами громадських організацій було проведено фестивалі, що охопили увесь цикл зимових свят із їх неслухняними піснями-песенками, обрадами від дня Святого Миколая (19 грудня) і до Водохреща (19 січня). До цього річчя святкувань причетні уже й органи влади. Оргкомітет, який очолює

заступник голови міськвиконкому Володимир Парубій, координує зусилля державних органів і громадських організацій, щоб «ізоувати» від усіх львів'яни й передусім вихованці дитячих закладів, сирітських притулків, знедолені літні люди й інваліди.

З ініціативи і на кошти крайової організації Народного Руху України для гостей підготували подарунки — молитовнички й образки.

Оксана ТЕЛЕНЦІ,
власний кореспондент
«Голосу України».

Ситуація

СІТІ ГОЛОДУЮЧОГО НЕ РОЗУМІЮТЬ?

Проти чого протестують журналісти і читачі «районки»

Крим струсила голодівка, яку почав з першого дих нового року редактор Нижньогірської районної газети «Трудова слава» В. Астахов. З ним солідаризувалися журналісти переважно більшовицьких засобів масової інформації. Співчуття і заклопотаність висловлюють і колеги Валерія Миколайовича до громадської діяльності.

Я знаю В. Астахова близько 20 років. Спершу як власника «Кримської правди» у Нижньогірську, потім — як редактора районної газети там же, члене президії районної та обласної Рад народних депутатів. Він — об'єктивний журналіст і «некишеньковий редактор».

— Колига, як сталося, що ти, лєкаронаній протинаній екстремальних заходів у конфліктних ситуаціях, адедас до голодування?

— Не згоден, що це екстрем. Це форма протесту іменем колективу газети і одинадцяти тисяч її читачів проти сваволі купки місцевих можовладців, які грубо порушили чинне законодавство, зокрема Закон про пресу. Мовчи на меті приборкати нашу газету, вони підступними прийомами зірвали реєстрацію редакційного колек-

тиву як співзасновника «Трудо-
вой славы».

— Кому і чим таї допекла газета, що анінула потреба її епріборкувати?

— Кільком десятком керівних працівників різних рангів, які фігурували у нещасливих публікаціях про зловживання владою, в тому числі з корисливою метою (автомобілі, особисті гроші тощо), і потенційним «героєм» з тих, кого в народі звуть «ситами». На жаль, сарафан і мої товариші по партії — перший секретар райкому КПУ А. Смирнов та голова райкому М. Вєрхунов — чи камлаю, чи приборкують. Мотиви не приховували: газета, мовляв, розпелася, в якій дити їй же права співзасновника...

— Розпелася? — значить писала неправду!

— Спростувати не надходило.

— Очевидно, поспішали на нашу фінансову неспроможність, відмовляючи у реєстрації. Чи знайшлися інші юридичні гачки, як подакудн це вже робилися?

— Якраз з фінансової сторони у нас аса гаразд. Правова позиція також бездоганна. Отже, ололенти вдалися до прямого підлогу — сфальсифікували рішення сесії районної Ради і на цій «липовій» підставі зареєстрували лише двох співзасновників — райраду і райком.

— Валерію Миколайовичу, закн...
...вчех...
...вчех...

— Ми маємо неспроможні докази фальсифікації. По-перше, «сесія» наші можовладці примудрилися скликати так, що навіть голова районної Ради М. Шумаков (директор радгоспу «Нижньогірський») про це не відав. По-друге, прийняте рішення не правомочне — не було кворуму.

Едуард ДУБОВИК,
власний кореспондент
«Голосу України».

Новини

— з усієї України —

ОТ ТОБІ І МОНОПОЛІЯ

СУМИ. Побачив світ перший номер сумської громадсько-політичної газети «Добрий день». Її засновником стали міська Рада народних депутатів та трудовий колектив редакції.

Коли журналісти молодіжки звернулися до обкому комсомолу з пропозицією зробити одним із засновників «Червоного променя» міську Раду, там на заохоті ділитися монополією правом на володіння друкованим органом. Тоді весь колектив газети на чолі з редактором перейшов до новоствореної — «Добрий день».

У кіосках «Союздруку» перший номер газети розкупили за кілька годин.

ВІТАЛІЙ МАКСЮТЕНКО,
власний кореспондент
«Голосу України».

ХТО «ПАРТИЗАНІВ» УНОЧІ

ВІННИЦЯ. У новорічному ніч телефон «01» зафіксував шість викликів. Один заслуговував на особливу увагу: в будинку по вулиці Тімірязєва, 56, на печі зайнялися газети. Вогонь вчасно приборкали лейтенант Юрій Черкаський, старший сержант Віктор Лазарєв, старшина Микола Фрачук.

А мешканці п'ятиповерхового будинку по вулиці Артема десь о п'ятій ранці відчували, що до квартири пробрається ідкий дим. Усі тут же евакуувалися на подвір'я, а недовозі-внявши ли джерело диму. То була димовая шапка, підкинута до під'їзду, ймовірно, підлітками. Жарт міг би скінчитися для когось сумно, аби не оперативність самих мешканців.

Валерій ЛАЗАРЕНКО,
власний кореспондент
«Голосу України».

Чорнобиль

«Я ТУТ НЕ ВОСТАННЄ...»

У культурному центрі НВО «Пріп'ять» відбулася зустріч учасників пікетизації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції з народною артисткою СРСР Адою Роговцевою та заслуженим артистом УРСР Є. Палєвним. Ада Миколаївна відповіла на численні запитання. І серед них — Чорнобиль у ашій долі!

— Після аварії я приїхала у Чорнобиль приблизно через місяць, щоб підтримати добрим словом тих, хто віддавав усі сили в такій небезпечній і важкій ситуації. Потім побувала в чорнобильській зоні ще кілька

разів. Хочеться побачити все не власні очі. А взяти і на могле б уникнути Чорнобиля не тільки за своїм складом характеру. Тут одразу після аварії був мій син Костя, який служив тоді в армії. У 30-кілометровій зоні він разом з оператором знімав документальний фільм. Вони літали на вертольоті над зірваним реактором, і після цього був госпіталь, хвороби... Чорнобиль пройшов через моє серце і мою душу... Але знаю, що і цього разу я тут не востаннє...

Микола ХРІЕНКО.

Інтерв'ю

НАРЕ...

...Так розпочав прес-конференцію перед тим, як розпочати свій сезонний концертний тур по театрах України і комедій народний артист України...

— Едуарде Марковичу, отже, число 13 для вас щасливий?

— Виходить, так. Справляємо новосілля! Це — свято, тим більше, що наш дім — перша театральна новобудова Києва за останні 73 роки. Однак свято це — із сльозами на очах. Йшли до нього через важкі випробування, неймовірні моральні зусилля. Не маючи даху над головою, не лише створили 20 вистав, а ще й відремонтували у місті всім приміщення. Авторі опанували нові професії, досить кваліфіковано зводили для себе майстерні й цехи, стелили підлогу на сцені... Через постійні переїзди, виступи на околних у непристосованих, часом аварійних приміщеннях театр поступово втрачав глядача. Останні два роки працювали фактично на гастролях...

— Усі біда позаду, театр відкрив завісу...

Відкрив... Тимчасово, щоб зробити новорічний подарунок дітям. До 10 січня граємо дитячі вистави. Справжнє відкриття відбудеться аж 5 лютого. Бо, коли отримали ключі від театру, був стрес. Таке враження, що проєктанти не здогадувалися, що саме проєктують. Тут працювали майже 20 місячних будівельних служб, і далеко не всі довели свою роботу до кінця. Знову автори ночували в театрі, усуваючи недороби. Будова на гарантії, а платили за це зі своєї кишені...

— Справді, прикро, але ж глядача цікавить передусім інше — що на афіші?

— Ми прагнули залучити вірними власні традиції

Фото Вол...

О ЗНАЙШЛИ...

...дія...

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

...мали ошад-
...з яких —
...тисач кар-
...рунок зро-
...п 15154, а
...з яких ке-
...рми більше
...мож із ді-
...рунки, то-
...ності, одяг
...скравими
...мені на ве-

для акредитаційної картки, коротень-
ну творчу біографію і тексти творів
у двох примірниках.

— Це для передньої цензури?
— Ні. Ми збираємося видати збір-
ку «Оберіг». До речі, її пісні запису-
ємо на касети, щоб їх могли купити
шанувальники співаної поезії.

— Олексію Юрійовичу, кудк слід
направляти заявки й додатки до неї?

— 263005, Луцьк, проспект Пере-
моги, 13/9, дирекції фестивалю «Обе-
ріг». Заявки приймаємо до 15 бе-
резня, а від журналістів, які будуть
висвітлювати фестиваль, — до 15
травня.

— Як визначатимуться переможці?

— У нас немає журі. При вході
ми роздамо глядачам анкети, куди
вони впишуть кращих, на їх думку,
співаків.

— Вони й одержать нагороди від
спонсорів...

— Так у нас і спонсорів немає.
Прязи купуємо за свої гроші, тому й
доводиться «Світлові», займатися
мерцією. Адже ми сплачуємо учас-
никам добові, проживання в готелі,
екскурсійне обслуговування, броню-
вання квитків. Тож від послуг спонсо-
рів не відмовимося, а їм гарантуємо
непогану рекламу.

— Яку?

— По закінченні фестивалю ор-
ганізуємо для лауреатів серію концер-
тних поїздок по Україні. Є попередня
домовленість і про їхню участь у фе-
стивалі українського мистецтва, який
пройде в Союзі і всюди артисти су-
проводжуватиме реклама спонсорів.

— Що ж, хай щастить «Обере-
гові-91» на таланти.

— Дякую.

З гостем розмовляв

Олександр БІЛИК.

Фото Миколи КОЗЛОВСЬКОГО.

Говорба підприємництва, вільна конкуренція, приватна власність — це три основні складові елементи ринкової економіки. Всі вони взаємопов'язані між собою, підсилюють один одного. І якщо один з цих елементів випадатиме, то ринок буде урядовим, неконкурентним. Коли ми обмежуємо ринок економіку, то водночас обмежуємо й темпи розвитку виробничої продукції. Мені хотілося б зупинитися на одній із складових ринку — приватній власності. Зокрема, приватній власності на землю.

Щоб прийти до ринку з

ривати той колектив, куди наймається працювати. Співати ту пісню, яку співати у цьому колективі. Немає економічної свободи — немає й політичної.

Володимир із правом свободи підприємництва ринок дає і право свободи банкрутства.

Якщо людини не загрожувало банкрутству, то вона може працювати неефективно. За державної власності, наприклад, банкрутство — консенс.

Держава не дасть стати банкрутом. Вона допоможе кредитам, знайде інші шляхи підтримати на плаву збанкрутіли. Отже, банкрутство — природний процес банкрутства, держава гасить і конку-

рдує й політичну незалежність. Отже, демократизація суспільства неможлива без демократизації економіки. А демократизація економіки неможлива без впровадження приватної власності. Коло замкнулося...

Досвід інших країн. Засвідчує, що саме там, де приватна власність існувала давно, створено високій науково-технічний потенціал, досягнуто значного, ніж у нас, рівня виробництва товарів і продуктів, забезпечено кращий соціальний захист працюючих.

На практиці з соціалізмом виник парадокс. Якщо філософія соціалізму знаходи-

до економіки, так і до політики. Розбудити їх від такої ж диктаторської системи, тільки тоді, коли дасть їм можливість стати господарями, власниками засобів виробництва. Відсутність приватної власності підірвав радянську економічну реформу, яку ми проголосили. Причому, власність на землю економіки диктується й не хочуть її, брав у своєму житті ніколи не хотів важкого в руці інструменту. Відсутність, на жаль, не зобрається цього робити.

Концепція переходу до ринкової економіки передбачає власність фінансових і валютних резервів. Ці резерви можна створити, маючи власну банківську систему. Виходом на Раду не поспішає приймати Закон про банки. Отже, ми відстаємо від наміченого. Вільність з тих, хто розсудує за Декларацію про суверенітет України, тепер, коли дійшло до механізму його втілення, відстаємо.

У концепції переходу до рівня передбачено створення інфраструктури ринку — фондів, товарів, валютні біржі. Але їх створення спонукають ентузіасти і вояки не централізовано, як визначено програмом.

Концепцією передбачено роздержавлення. Але для цього треба провести велику підготовку роботи, розробити механізми спрацювання, прийняти Закон про роздержавлення. Але все це затягується. Програма зривається.

Виникає запитання: чи справді у своїй більшості наші парламентарії хочуть перейти до ринку? Сумнів...

Тому що, в парламенті багато м'явців — гола колгоспів, директорів підприємств, латвійських функціонерів. Частина з них — ініціатива, діловий люди. Але не всі. Саме їх ринком може вибити із лада. Тому багато з них роблять все, щоб не допустити ринкової економіки. Коли треба виконувати, коли гостро постає питання виконання (не фізичного, звичайно), тоді особисті інтереси переважають над державними.

Володимир ПІЛИПЧУК, голова Головної Комісії з питань реформи і управління зародним господарством.

ЗУБЖИННЯ... ЗА СИСТЕМОЮ

Що нас чекає
на шляху переходу до ринку

рецію, спроби працювати краще.

Найкращий приклад — сільське господарство. Туди було вкладає мільярди наробавців. А результат? Власне, державне сільське господарство — банкрут.

Одні із основних важелів, який веде до збільшення обсягів виробництва, — мотивація праці. Зокрема, особиста мотивація. Коли не буде мотивації у вигляді права продажу землі, то людина перестане викладати у неї кошти, розуміємо, і родючість землі теж зпаде. А якщо і зростає, то незначними темпами.

Власність на землю є такою формою соціального захисту. Добрий господар завжди буде більше незалежним, ніж той, який не володіє засобами виробництва, чий змущений простягся на роботу. У випадку, коли у фермера немає діти, чи діти за фактом не греческі, то власник землі може продати землю (досягнувши пенсії або діти) і на вичерпні кошти безбідно дожити віку. Економічна незалежність по-

тись у площині соціальної справедливості, то соціалістичною мовою назвали ту країну, у якій ця філософія стала практикою. А нині рівень соціальної захищеності й рівень добробуту людей в Україні, як і в інших країнах, які ми вважали... капіталістичними.

Якщо говорити про соціалізм про те, що устрій, де успішного засоби виробництва, то ми його маємо. Але кому він саме такий потрібний? Він правдиво до зубожіння економіки. П'розвалу, а людину — до рівня примітивного злишняка.

Але якщо людина звикла до 17 мильйонів багатих, то чому поїсти, поспати і щоб війни не було, то це рівень елементарного існування. Щоправда, ніякої системи в цього вже забезпечити не може.

Цікаво те, що багатіших із наших співвітчизників — цілком владно стосовно становища, а не господарів. Прийдеш на роботу, працюєш, і ти працюєш, а виступаєш копія. Існуюча система владно людей, які алічатино ставляться як

Демократизація суспільства неможлива без демократизації економіки. А демократизація економіки неможлива без впровадження приватної власності. Ток вважає народний депутат. А ви, шановний читачу?

тих координат, у яких перебуває наше суспільство, треба демонополізувати економіку і власність. Тепер у нас — державна власність на засоби виробництва. Звичайно, й на землю. Оскільки земля є засобом виробництва, то вона має стати об'єктом купівлі і продажу. Не буде цього, ми не демонополізуємо власність у сільському господарстві.

Поточиться, дри земля є алічності місцевих Рад, то цей рівень монополізації нижчий за той, який владно землі є державі. Як ніякий рівень монополізації, коли земля належить трудовим колективам. А якщо власником шматка землі стане окремий виробник продукції, то монополізація буде ще меншою.

Тільки за умови, якщо земля належить окремому виробнику, можлива справжня конкуренція. Вона змусить усіх владно землі Радими. І зовсім немає її, коли власником землі є держава. Чому? Та тому, що ні з ким конкурувати.

Свобода підприємництва можлива тільки тоді, коли людина є власником засобів виробництва. Вона алічувати себе вільною, а значить, що землі в неї не відібрати. Законним чи незаконним шляхом. Бач власних засобів виробництва людина економічно підвільна. Вона має заоб-

Фото

М. Козловського.

ГАРВАРД РАДИТЬ УКРАЇНІ

«При капіталізмі продаєш підкуповані покупки, а при соціалізмі — навпаки...»

З такою жерту почав свою доповідь на міжнародній науковій конференції «Економічні реформи в Україні» у Гарвардському університеті (США) професор цього університету закладу Лоренс Саммерс. Можливо, це найбільш стверджувати, що за роки перебування економічної конференції такого рівня ще не було. Причому не тільки в Україні, а й в СРСР.

Серед організаторів конференції — Український науковий інститут. Школа політичних наук імені Джона Кеннеді, Фонд «Відкриття суспільства» (Фонд Сороса). Серед учасників — відомі економісти Америки і Європи.

Аспект проблем, які розглядали учасники конференції, надзвичайно широкій. Від чого створює легалізація тіньової економіки (Я. Ярнегіт — Гарвардський університет), механізму форсованої приватизації державної власності (автор цих рядків), до шляхів демократизації України (І. Засіч — на-

родний депутат УРСР), «вдодержання культурного і політичного життя» (Г. Гребенюк — Український науковий інститут).

Народний депутат УРСР В. Пилипчук виклав концепцію переходу України до ринкової економіки. Найбільше зацікавлено викладом євдеження купівлі (чому не справних українських грошей), вдодержання контролю над цінами, ставко на народні і колективні підприємства (чому не приватіти).

У роботі конференції взяли участь і інстипула група науковців та підприємців України, а також професори економіки українського походження.

Офіційним мовним конференції були англійська та українська.

Олександр САВЧЕНКО, науковий співробітник Київського Інституту на родного господарства, Бостон, США. Спеціаліст для «Голосу України».

—Є це на світі дивал—

КООПЕРАТИВ...

БУДІВНИКІВ КОМУНІЗМУ

Він діє при житлово-комунальному відділі міськвиконкому заводу імені Петровського. Навіщо це на жоден економічний зворотний і розпорядок з власним грошовим знаменням.

Відносини з державою кооперативу унікальні. Хоча і зазвичай, що ні корист, ні зворотності не мають. Чому? Кооператив рахується на державу, але правдиві, а не на державу. Навіть алічтвено на суму економічних робіт промисловості виробляти. А це, розуміємо, не привітано, тож отримувати від держави.

Зерплати будівників комунального і сирого алічтвено на обслуговування. А щоб не вмерти з голоду і хоча ладно зовнішні ніші з німими кредити в банку. Знову ж, іррегулярні оподаткування з них навіть не вираховують профспілкові і партійні організації, не лаючи вже про алічтвено.

Кооператив користуються спільними господарськими підприємствами, навіть владно економікою. Чому? Одна справа зберігати нерозділені і оціджені. І зовсім інша — комунальні. Але ці заборони.

Микола ІВЧНПРОВИЙ, власний кореспондент «Голосу України».

Дніпропетровськ.

ОЛБГА з неперпинним лічильним тиском, що залипався до половини. Порگی підганяла діти: швидше б народилися діти. Коли з'явилася Олена, довелось лічильні не до — гроші. Не тому що 35 карбованців історичної допомоги по догляд за дитиною принесли великий прибуток, навпаки, грошей стало хронічно не вистачати. Чоловік, як у грузинської дотепі, інженер. Ставка — 100 карбованців. В анекдоті — сміх, у житті — сльози: що купити на таку мізерну зарплату? Ціна рідуть набавого швидше, ніж мала Олена. Три відведення рони збиралась сидіти з нею вдома, але скрутна реальність неабиякко наблизилась дитинській перспективі. Хіба що якийсь закон ще знадобиться над такими сім'ями, як їхня.

втів Української РСР, що стосуються жінок, сім'ї і дитинства. Невдовзі цей документ потрапить в епіцентр дебатів на сесії Верховної Ради України.

Ольга, як випливає з підготовленого документа, має підстав на оптимізму: на трирічному посту біла Олена П. мала заміжній чоловік-інженер (якщо, звичайно, Ольжинка платять 180 карбованців краще втримає «на плаву» і той самий інженер, чей). Зміни передбачають право на часткову оплату угод і додаткову відпустку без збереження зарплати плати не тільки для матері, а й для будь-кого з родини, хто фактично доглядає за дитиною.

Держава виступає в ролі «спонсора» на пір року довші, а Ольга зможе «нарати права» в рідній адміністрації не всім, а чотиринад

ведливий й милосердний закон, як і «помішаний» підпис, захистити.

Чергова утопія, — реканований голова постійної Комісії Верховної Ради у справах жінок, охорони сім'ї, материнства і дитинства народний депутат України Г. Ходороський.

Нова сімейна програма при якій своїй революційності ґрунтується на старій державній структурі, а отже, це не що інше, як латання дірок на благодійному тлі політики. Наприклад, якому аласнікові (а роздержавлення багатьох підприємств — процес неможливий), потрібні жінки з малолітніми дітьми і дорослими на них правами? Мабуть, некого знайдеться приватизувати альтруїстів. І на державних підприємствах, переконаний, хочеші маючим справу з чоловіками. В разі еконо-

СІМ'Я ВІЗІТУ ЛЕГІОНЕРІВ

— Сімейна політика

Попри всі нарікання, Ольга вірить у милосердя держави, як члени заміжньої Сім'ї меча й орали вірили в допомогу всесильного «законодому». А коли почула, що в Молдові прийняли закон про трирічну часткову

тачувану відпустку по догляд за дитиною, навіть кинула збирати папіри на Оленіні садику: «І в нас так прийнуть. Або зобов'язують підприємства, де працюють матері, виплачувати прожитковий мінімум зі своїх коштів».

На жаль, фантастично-красовина (як на ті часи) віра прийхливіла «батька родини» до похородин Олени Воробининова мала більше підстав, ніж скромні фантазії потовстелого службовця міліції. «Завжди, коли щось підміну з усіх кінців — рідний уряд пошує що не має такого товстого ґазету з якого оплукати білі тиритріні наслідки від білуті делекі. Економічна неспроможність багатьох підприємств такою не дає можливості адміністрації й профспілковим комітетам виступати в ролі великодушних філантропів».

І все ж на державу вус накаркати — гріх. Вона спускає у маси не тільки грізні укази, а й обнадійливі законопроекти. І наприклад, закон, який, окрім я й тах, які мають малолітніх дітей. Ажже охорона материнства й дитинства не має належати до розряду винятково важливих справ. Принаймні так проголошувати усі відомі діти зако-ни. Нині ж законодавство надписання зміни і доповнені до деяких законодавчих

діть роки. Наприклад, відмовитись від надурочної роботи чи відраховати.

— Забавою маєте право, кому потрібні такі привілеї, — цілком серйозно зауважила стажер Київського відділення іноземних мов, науковець з Тернополь, українська за походження Олена Винникова, якій й в разі соціалістичного партійного похваллялись «Змінами і доповненнями». А нарікання на неможливість трирічної оплачуваної відпустки і зовсім відсутня.

Чому держава має платити? Вона банкрутує до речей, якщо так розв'язати мов гроші. У Канаді жінка після половини лише п'ять місяців одержує «безробітні».

А далі — то вже проблеми сім'ї.

З проблемами каньдальної сім'ї я знайома чисто теоретично — зі слів пана Оксана, яку дуже дратує наше налізне увчлення про принади їхнього «ґра» — спробувати так працювати! Знає про них і Ольга — у Канаді мешкає її дала рідня. Час від часу «розлетіла на Україні» одразу ж одразу дитину й фотознімки. Навіть нічого особливого, а все ж «Два світи» — два способи життя. Мій іншим, «справжній» світ — «пропущені» безробітні — мама трьох малолітніх дітей.

Без віри в краще важко жити.

Здається, споминуку ніщо нас так не підкулоло, як абстрактна віра в краще: у доброго пана, парня, довгий час спускав на землю соціальні надії мають чіткий локальний характер — спра-

мичних умовах об'єктом соціального захисту має бути не жінка як особа, а сім'я. (Про матері-одиначок окремо на розмову). Навіть трирічна часткова оплачувана відпустка по догляд за дитиною не претягує за собою соціальні досягнення, бо це всього-на-всього подачка держави. По сімейному бюджету значно дошукатись біють і інші інструкти та заборони, які обмежують прагнення людини мати високої зарплати. Який у глави сім'ї не було фінансової «стелі» і він міг одержувати стільки, наскільки жінка вистачає в його кебеті й сні, пера сім'ї ніколи не стало діалогі. Навчати неміцнуді дитину і ясла чи не віддавати.

Ще одна пастка на шляху до нормального існування — подачка політика. Який політичний інженер і не перестануть коли-небудь сміялись в анекдотах (раптом похощість), багатодітна родина все одио замишляється, а коком: пошук стягується з конкретної суми працюючого, а не з розрахунку на члена сім'ї. За такої політики в неспесивих жарів ще довго не виростуть бороди.

Звичайно, навіть у виборі економічних перемін жодний аласник у будь-якій особі не зможе завадити державі грати ролі «своїх матері». Але соціальна політика найвищою мірою повинна захищати людину, і нікому окремому, особливо, а жі заманувати подачками на капітал «поліпшити умови» чи «економічно сприяти». Бо який сенс у «поліпшенні і сприянні», якщо ва жілку продовжувати давати як на де-

шеву роботу силу. Вона взагалі не повинна виторостуватись на важких роботах! Але для цього потрібні не делікатні «Доповнення», а такі кардинальні зміни: переорієнтація токсичної цілого ряду виробництв на чоловічу й автоматизовану працю, звільнення жінок з такої роботи, яка завдає шкоди їхньому здоров'ю. Працівницям, скажімо, чернівецького «Граніту» мало допоможуть «асосієтовані» закони: 27 відсотків народжуваних ними дітей не потребують трирічної догляді — вони мертві. Решта — ослаблені, часто хворіють. На Україні взагалі зменшилась кількість дітей до 15-ти років, дуже багато використовують військовими на державному рівні дискутують: експеримент над «американськими жінками ставити тілі в нічний час можна й у даний час».

Легковажний птах — делек, Не завдає собі клопоту думуючи, що за необхідності транспортні послуги господарю доведеться платити за тарифом приватника в .пик безробітності дефіциту. І не тільки платити, а й на превеликий жаль, розплачуватись за соціальні гоїхи нашого «світлуніманішого» суспільства.

Людмила КОХАНЕНЬ.
Фото
Олександра КЛИМЕНКА.

**НОВА
СОЦІАЛЬНА
ПРОГРАМА,
РОЗРАХОВАНА
НА ЗАХИСТ
ЖІНКИ І СІМ'ї,
ГРУНТУЄТЬСЯ
НА СТАРІЙ
ДЕРЖАВНІЙ
СТРУКТУРІ,
А, ОТЖЕ, ЦЕ НЕ
ЩО ІНШЕ, ЯК
ЛАТАННЯ ДІРОК
НА
БЛАГЕНЬКОМУ
ТЛІ ПОЛІТИКИ.**

КОМУ БОЛИТЬ БІЛЬШЕ?

Не дочекавшись «договорів» рішень парламенту, депутати райрад сім'ї потурбувались про тих, хто залинявся за боргом, — малозабезпечених пенсіонерів.

Російський парламент і його лідер Б. Єльцин продовжують підписувати доміри самого народу. В Росії прикро програвшишій, порявкою з союзниками, закон про державні пенсії. Згідно з союзним законодавством мінімальна пенсія становить 70 карбованців, а за законодавством Росії — 100—120 карбованців, з перспекти-

вою щорічного нормування. Українські ж парламентарі до нудя малозабезпечених і бідних людей пошу не дішли. Як хочеться вірити, що вони просто забили про міліони своїх вичинків, які живуть за межею бідності. І з жовким очікуванням, не риную економіку. Ціх мільйонів наших співвітчизників можна прозруити: їхня прожиток за 70 карбованців!

Народним депутатом Радської районної Ради Києва, не відаючи від своїх мов, мабуть, ас-тави ближче нудя

й біди пенсіонерів. Не чекати рішень республіканського парламенту, вони вирішили підвищити мінімальну пенсію до 100 карбованців. Та де взяти гроші! Ада на території району мешкає 25 тисяч пенсіонерів. І тільки чотири тисячі з них мають пенсію за 100 карбованців.

Серва пенсіонерів району 730 самотніх людей, які і стіти заварити не можуть. Одними і німічними потрібно звозити гарячі страви, продукти, готові до зживання. Там, щоб благородні мей-

ри стали релігійністю, треба знати 700 тисяч карбованців. Платитись, що трохи дають підприємства району.

Де колись працювали пенсіонери. Депутати розраховують і не позбодити відшкодування, помертвувати. Обіцяє допомогти й райком партрозгалації, оскільки значна частина пенсіонерів — ветерани КПРС.

Благодійність має міцний підмурок, основа якого — монетаризм самофінансування й самоувравлення району.

Леонід БРОВТЕНКО,
народний депутат Радської районної Ради.
Київ.

МЕТА — ЗРУЙНУВАТИ СТЕРЕОТИПИ

Діалог ведуть
Сюзен ВІТС,
кореспондентка
англійської газети
«Індепендент»,
перша іноземна
журналістка, яка
постійно працює на
Україні, і Тимофій
ПРОКОПЕНКО,
кореспондент
«Голосу України».

«ГВ»: Досі жоден іноземний журналіст не приїхав на Україну для постійної роботи. Ви, так би мовити, перша ластівка...

«Інд.»: Це справді так. Механізм постійної акредитації зараз тільки розробляється — а такою практикою тут ще не стиналися. Фактично я ще не акредитована, хоча працюю в Києві майже півроку.

«ГВ»: Скажіть, а чим пояснити рішення «Індепендент» відправити журналіста для роботи на Україну? Раміше ж бо повідомлень московських кореспондентів цілком вистачало для висвітлення подій у Радянському Союзі?

«Інд.»: Все вірно, та на Заході нині усвідомлюють, що Радянський Союз — це не лише Москва. Політичні події у республіках і, зокрема, на Україні, примушують дивитися у майбутнє вашої країни під іншим кутом. Нинішня децентралізація може призвести до якісних змін на політичній карті Європи. Стежити за розвитком ситуації та інформувати про це наших читачів сьогодні просто необхідно — це думка і моє особисте.

«ГВ»: Але ж політичні лідери провідних держав світу, в тому числі й Великобританії, сприймають сьогодні децентралізацію Союзу без особливого захоплення.

«Інд.»: Це зрозуміло. Подорожницю Союзу порушити стабільність в Європі й світі,

для досягнення цілей в наш час докладається злість зусиль. Проте процес суверенізації радянських республік — реальність, і саме цьому присвячено більшість моїх матеріалів.

«ГВ»: І як інтенсивно, з Вашою точкою зору, цей процес розвивається?

«Інд.»: Невдовзі після того, як я приїхала на роботу до Києва, було проголошено Декларацію про суверенітет України. Вже тоді зрозуміло, що процес набрав силу і його не спинять.

«ГВ»: А тепер?

«Інд.»: Важко передбачити, як розвиватимуться події. Чесно кажучи, я трохи в них залучалася і не ризикую давати якісьбудь оцінки. Йогодність, симптоми неодиозамичі.

«ГВ»: Так, протиння суверенітету України є не лише на Заході. Ставлення до її самостійності у різних верств населення неоднакове. До речі, а як сприймають Ваші матеріали про події на Україні читачі «Індепендент»?

«Інд.»: З цікавістю. Для багатьох воєн в днинку. Як і те, що Радянський Союз — це л'ягидадія різних республік. Кожна — зі своєю мовою, культурою, історією. Моє завдання — зруйнувати старі стереотипи, як то кажуть, відкрити людям очі.

«ГВ»: Чи дає Вам нерівнянство «Індепендент» якісь вказівки? Скажіть, під яким са-

ме кутим висвітлювати події на Україні?

«Інд.»: Щось не притягує такого... Наша газета — не залежна.

«ГВ»: Дійсно, у перекладі з англійської «Індепендент» означає «незалежна». Тільки чи може бути газета незалежною?

«Інд.»: Сама ідея створити газету, яка б не залежала від політичних впливів та фінансових піл, лежала в основі виникнення «Індепендент». Її заснувала група провідних журналістів, об'єдналих зусилля та майналі. Це такі справді незалежна газе та.

«ГВ»: Деякі наші газети, як Ви, мають, попри те, тем прагнуті стати незалежними...

«Інд.»: Чесно кажучи, поки що не помітала. Може, тому, що читаю не всі газети. А з тих видань, які доводиться вивчати, майже кожен стоїть на чужому боці: або партійне, або релігійне. А незалежний? Може «Вечірній Київ»? Вірно, що такою буде «Голос України». Взагалі цікаво, якщо буде газета. Головне, щоб не «замкалась» на парламенті.

«ГВ»: Скажіть, будь ласка, з якими труднощами доводиться стикатися нинішнім журналістам на Україні?

«Інд.»: Перш за все — проблема пересування. Маю дозвіл бувати тільки у Києві та Львові. Для того, щоб виїхати в якусь іншу точку республіки, потрібен спеціальний

дозвіл — віза, а одержати його — цілком дивна справа. Поки отримавши — подія ставе вже історією. Кажуть, що систему скоро скасують. Чекаю з нетерпінням.

«ГВ»: А побутові проблеми? Нещодавно наші газети дружили надруковані повідомлення, що Київ увійшов до тридцяти найбрудніших для проживання міст світу.

«Інд.»: Не апаю, я жила в Монтреалі, Торонто, Лондоні, Парижі, Будапешті. Отже, маю з ними порівнювати. У Києві мені працювати найтяжче. Мабути, від незвичності. Ваші люди взагалі живуть дуже цікаво й напружено, до помагючи одне одному дістати ширт та сиринки. Звісно, якщо до такого звикнути, а до того ж мати всюдн друзів — жити можна.

Спочатку мені було важко. Перш дві тижні не знав: уявити харч нема де, а ресторани сервіс залишає бажати кращого. Взагалі, прикро, що у вас тут дуже мало кафе, де люди могли б зустрітись, поспілкуватись. А це неодмінна ознака цивілізованого міста. Важко набити квартиру, не знаю, де відкривати свій комп'ютер. Громадський транспорт розвинений не погано, але я майже ним не користуюсь, бо маю машину.

«ГВ»: І доводиться обиратись працювати в Києві?

«Інд.»: Мій контракт з «Індепендент» на рік, а там не знаю, як буде далі. Контрактна система — це зруч для газети і важко для журналіста.

«ГВ»: Згоден. Тим більше, що і нашім журналістам доведеться переходити на цю систему. Зокрема, її запроваджено у «Голосі України».

«Інд.»: Тож бажав Вам успіхів і вірою, що «Голос України» стане провідною газетою у майбутній суверенній державі.

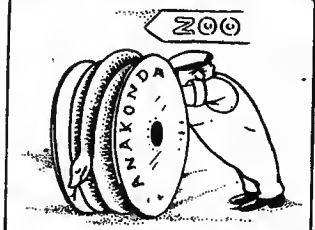
«ГВ»: Дякую за побажання.

КАРИКАТУРИСТ ВІДВІДАВ ЗООПАРК

Посміхніться

На майці в'яженик «Пробирився».

НАД ВЕРТЕПОМ ЗВІЗДА ЯСНА

Син Божий народився рівно 1991 рік тому.

Однак ми не можемо з певністю стверджувати, що людство святкує Різдво точно стільки ж років.

Причому, деякі дослідники вважають, що нашому українському Різдва й нашому вертепові — аж ніяк не менше 10 000 літ і що раніше це було одне із свят зв'язку людини з Космосом, а тому й досі у Святвечір ми не сідаємо до куті (до хліба), не дждавши, поки зійде перша зірка, ота, що «над вертепом на весь світ засіяла».

Але і без того ясно, що це — одне з найлюдяніших дійств людства, де є дивоважна рівновага матеріального й духовного і закорука вічного відродження Добра.

«Ой, радуйся, земле!» — чи придував хтось од віку щось мудріше, тепліше й дитинніше? Радуйся!

На фото: свято Різдва на Івано-Франківщині.

Фото
Олександра КЛИМЕНКА
і Володимира ДАVIDЕНКА.

7 січня — Різдво Христове

бо я ось благовіщу вам радість велику, що станеться людям усім. Бо сьогодні в Давидовім місті народився син, якого звуть Христос Господь».

(З Євангелія від Луки).

**І МИР БОЖИЙ
НЕХАЙ ЗАПАНУЄ
В СЕРЦЯХ НАШИХ**

Митрополит Кітаський і єпископ Український
Філарет.

Сердечно вітаю вас, дорогі брати і сестри, читачі газети «Голос України», з Різдва Христовим! Новим 1991 роком! Щиро бажаю вам доброго здоров'я, сімейного добробуту, успіху в трудах на благо українського народу і всієї нашої багатонаціональної Вітчизни.

Минулий рік був для нашої Вітчизни роком подальшого розвитку демократії. Верховна Рада Українського РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Українська православна церква одержала самостійність і незалежність у своєму управлінні та внутрішньому житті. Церква підтримує державний суверенітет Українського РСР і водночас являючись сподвижником, що Господь допоможе нам зберегти багатовікову єдність нашої багатонаціональної Вітчизни.

Разом з позитивними результатами успішного перетворення всі ми пізнали гіркі плоди свободи, не обмеженої моральним законом. 1000-літнє Хрещення Русі, урочисто відзначене всім християнським світом і світовим суспільством, не провизало на Україні драматичних подій у міжконфесійних відносинах. Усі церкви проповідують християнську любов. Звідні ж з'явилися пелітінгі образи?

Нехай 1991 рік після Різдва Христова буде роком надії, примирення, консолідації всіх розумних сил суспільства. М'я віримо, що цей рік принесе нам благословення Божє на всі наші благі діла й починання і що ніяка п'їтьма не торинється наших душ і мир Божий нехай залпаує в серця наших.

ЩОБ ЗНИКЛИ НЕНАВИСТЬ І ЗЛОБА

Керуючий справами патріаршої канцелярії Української автокефальної православної церкви, єпископ Рівненський і Острозький Антоній.

Возлюблені в Господі брати і сестри!

[illegible]

**МИР, У ЛЮДЯХ
ДОБРА ВОЛЯ**

Голова об'єднання церков євангельських християн-баптистів України, пастор Я. К. ЛУКОНЧЕНКО.

Народе мій, народе України, дорогі
брати та сестри!
Знову наступають радісні дні, коли
християнський світ святкує Різдво
Христове.

Майже дві тисячі літ тому на полях Віфлеєму залунали слова ангельського співу: «Слава в вишніх Богу і на землі мир, у людях добра воля».

Саме такими словами мені і хоче
тись привітати всіх вас з цим радіс-
ним християнським святом.

Закон Божий ачить: «Що людина
посіє, те й пожне». А ще сказало
«Той, хто сіє вітер, пожне бурю».
Сіяли вітер — пожинаємо бурю..

Зруйнували «тіло» землі, а ще ближче зруйнували найсвятіше, найдорогоцінніше — людську душу. Збіднілі душою, ми забули про Христові заповіді, про любов один до одного, про сповнавання батьків.

Настають різдвяні дні, коли люд-
будуть згадувати прихід на нашу зем-
лю Князи світу. Народився Спаси-
тель, який приніс на землю спасіння

мир і добро волю. Саме цього потребує наш народ. Люди згодилися, стали миліше, чечаніше миру. Миру в своєму серці, миру в родині, миру в суспільстві, в державі, в Україні. І кожен з усіх людей усвідомлює, що саме Ісус Христос — мир наш, який з'являється на землі, і розпорошених людей роз'єднаних і зневірених, а часто надломлених життєвими буреломами, який віднає струм нового життя, який оновлює і в щасливий, ми б сказали наріст великого відродження на матері-Україні.

Дорогі мої співвітчизники, брати
сестри!
Зичу вам світлосяйного Різдва,

нехай радість, Божа ласка завжди
де з вами в Новому 1991 році!

Дмитро ПАВЛИЧКО

КОЛЯДА

Скіжняця кансала к гір, як чорны-білы вяртае із жердан і нашія каті. Я готуваўся к ходнідкам. Але не ранок усі до-рогі к вулиці вешніклясь під вшочечнікмі скіглім. Поклема стечіксь кожо аінка, і вкїтї кадеїр було кемежкїва не та-жо дїтїнкї, а ї дороскому. Пропеко мок покладуванїї. Сїкїомі сталк лїкучїм аїнком навако серцї. Батько прок-дава снїг, і вдїно було і-за ку-чугурт тїпкі смашеву кучма-та блїск копатї. Їв протїкава у каметек крїкаї стїжїк до сто-дої до та стїкїї.

— Не плачї! — скавала матї.
— А чї я ке плачї! — яїд-

— А ти підпококидай ка-
шому коневі, наші корові, на-
шому теляткові, а я каплач-
тобі!

Маті знале, що косядкою ко-
тів каробити к кількя злотки ки-
кикики те зошити длк шокки
Може, вона покартувала або
розсердилась на мою печаль.
Аке к вітшнеся, пішов од стей-
ні, кожній живай душі відсп-
вав коляду. А мама к верет-
вистигнула зптки, відкладени
к «чорну» годину, й дала ме-
ні.

РІЗДВЯНЕ ІІІ

Стемкіко к тайфуном
Свят-вечір, кк слайд.
Соснового суму
Рікавний сад.

Скази турфіда не серці
ріднею обліг,
Не стезці првернем
Змисломь сал.

Віншує фальцетом
Сльозаний акцент
Деяко від церкв
Кожний шем.

Несу чесні дари
І ясненьких кір...
ХРИСТОС СЯ РОЖДАЄ
СЛАВІМО ВСІ!

Степан САПЕЛЯК

РІЗДВЯНЕ V

Заїзде Різдва —
в сузір'ї сурм
Сурмить святі рефрани.
В різдвяник шибко партитур
Застави, мімістрикі.

Мій стік із трьох
терзовик сів,
Кутк на підваконкі.
Скросєє бісер — біккй віск
Саміткім літнім оком.

Цейтнот скъозк —
цвітуть вуста —
Барвінку — сикій, цаїте,
Моцьфар.у піжмурках пота
Смерек кекений ідок.

Різдвяний алергік...
Свята животоверкщо кіч...
...ке гріс...
AVE MARIA!

Спогад з дитинства

НА ПОБАЧЕННЯ... ІЗ ЧОРТОМ

Мороз — градусів під тридцять, аж синисті під но-
вими хромовими чобітьми. А
на жибі повернутися йде —
так густо повітряно зріло,
що вже й для місяця не знай-
шлася притулку. Синя ліне
пісня — то хлопці поверта-
ються з релігії. Завтра —
Різдво, завтра вони будуть
ходити з вертепом.

Ех, вертеп!.. Як він гадає,
хто найголовніший у верте-
пі? Звичайно, чорт. А він ду-
має, так легко потрапити у
вертеп та ще й на роль чор-
та? Хоч його обличчя й не
видно під гривом, але то має
бути найкращий, найсесі-
шній, най... най... І тримаєть-
ся в глибокій таємниці, хто
він. Та дівчата якимсь чном
все одно дізнаються і не бо-
яться й не тікають від нього.

...Ідуть вертепівці від ха-
ти до хати, ангели з крилами
та з довгими нонопляним во-
лосом, несуть ясла з ново-
народженим. Тут і пастухи з
дзвіночками. І горбатий дід
Мошко з бородою, і скарбник
зі спирнкою: «Христос ро-
дися!», «Христос родився!»
Кольдиси співать, і скрізь їх
стрічають радо, а дехто ще й
чаричку наліє, щоб «вигон-
та зігрібась», бо ж мороз,
нажу, десь градусів під трид-
цять.

А ми, дітлахи, — слідом за
вертепом. Хто в чому. І в
маминій нащадній, а зверну-
— П ж тани хустка нахвост,
щоб тепліше було. І на но-
гах старі мамині чоботи, які
раз за разом губляться у
глибокому снігу, але все те
— дрібниці! Вицнюючи зу-
бам чи то від морозу, чи то
від збудження виглядаємо
чорта. А він, лиш забачивши
нас, робить спробу спіймати
когось і ми, лементуючи, роз-
літасмося усією.

Отай той чорт рогатий і з
вертепом бігас, і чаричку дру-
гу перехопить, і ще й дівча-
там побачення пошариничає.
А як увечері збереться вся
молодь у сільський читальні
— то до світанку виспіву-
ють сириня й цимбалі, ви-
ухне бубон. Зранку ж, тіль-
кино сіничяться різдвяна
служба в церкві — знов по-
горкостять день вчорашній. Хі-
ба що менше яєс, дітлахів,
бігас. Бо ще вчора в денного
носі були мокриця, а сьогодні
ні сидять малі на печі, чи,
продаючи дрітчик з замер-
лому шні, виглядають на
жизну, святкову вулицю.

А там!.. Та що казати! Рі-
здва! Таке довгождне свято
зимове, з ланцюгом, з коляд-
ками, з вертепом...

Марія ДАВІДЕНКО.

Веселих свят
Наша сім'я
Нового року!

ДОБРИЙ ВЕЧІР

Добрий вечір тобі, ласе господарю, радуйся!
Ой радуйся, земле, Син божий народився.
Застеляйте столи та все инимими, радуйся!
Ой радуйся...
Те кладь калачі з хросту лещини, радуйся!
Ой радуйся...
Бо прийду до тебе три празники в гості, радуйся!
Ой радуйся...
Ой перший же празник — та Різдво Христове, радуйся!
Ой радуйся...
А другий же празник — Василя святого, радуйся!
Ой радуйся...
А третій же празник — Сяте водокраща, радуйся!
Ой радуйся...
А що перший празник зішле тобі вітлу, радуйся!
Ой радуйся...
А що другий празник зішле тобі щастя, радуйся!
Ой радуйся...
А що третій празник зішле всім нам долю, радуйся!
Ой радуйся...

НОВА РАДІСТЬ СТАЛА

Нова радість стала, як не бувала:
Над вертепом зізвідає всяє світлом засіяла.

Де Христос родився, з Діви вполотися,
Як чомалих пеленами, убого лосався.

Ангели віновать, славу й честь зішчють,
Не небеса і не землі мир проповідують.

Давид вігрив, а гуслі удержав,
Чудом, диво і предико Бог вивелав.

І ми теш єфівий, Христа прославляймо,
Іа Мисії рождженого смиренно благославімо.

— Просим, же, Царю, небесий Владарю,
Дарує лїта щеснай! сего дому господарю.

Даруй господарю, даруй господарині,
Даруй волю, верни славу нашім инім — Україні.

З Різдва
Христовим!

Мам на Норман
тихенька вода
спова
Трицїста Дїва
їна
свогого
хорого

НАРОДЕ МІЙ, ДО ТЕБЕ Я Ш

рога додому, яке ми сьогодні пропонуємо передмовою для книжки «Вісник» в позпро- побачити світ у андаміцтві «Веселка».

невідомої досі широкому загалові. млення книжки здійснив анзакий майстер рства Опанас Заливаха — одик з наймендтні- адія совісті, який був близько знайомий Поет анско цнував талант Опанаса За- сроїх статтях тепло згадує цього митця.

Заливаха кад книжкою Василя Стуса — це рм двох митців і друзів, незламних борців української культури, за утвердження нашої олості.

мості з Гарсія Лорки, що друкуються кині протягом багатьох років і люб'язно пере- ціл для друку Михайлиною Коцюбинською.

плакку рашню — беш, ли- тому — мати, три- про- а Стусо- Так і не

Ноли ж особистість ви- вільнялася із суспільних ра- мок, випадала з системи за- леності й остраху перед офіційною думкою, вказівка- ми керівництва, вона ставала духовно і психічно віль- ною. Її думка набувала зле- ту і творчої сили.

поета до середини минулого року, та ще й зараз не знає. Він тільки повертається до неї. Політичний ореол поки що затілює все. У статтях та спогадах про Василя Стуса здебільшого акцентується на образі кришталеву чистого, непримиренного борця проти неправди й святиництва, насильства й національного гніту, за людські права.

«Мій найбільший гріх — це копір моєї шкіри» — відомі слова геніального аме- риканського джазиста-негра Луї Армстронга. У Василя Стуса найбільшим злочин- ном його було те, що він на- родився українцем, любив свою мову, свою землю, свою культуру і хотів бачити Ук- раїну нормальною землею, а не втоптаним полем.

Я вступив до аспірантури на рік пізніше за Василя Стуса, по закінченні Ленін- градського університету, і він вводив мене у курс літе-

ці слова Василя я запам'я- тав назавжди, не раз звер- тався до них, вивіряючи се- бе, і тоді, і потім, і зараз.

Я намагався утриматися на поверхні в ті злі часи саме шляхом внутрішньої емі- грації. Але час судить усіх нас нещадно і точно. І ще кожен судить себе сам.

Василь Стус повернувся до Києва наприкінці 1979 року після відбуття повного терміну таборів у Мордо- вії — п'ять років — і три- річного заслання на Колімі, у селіш і руднях мені Матросові.

Минуло менше року. Жов- тень 1980-го. Знову арешт і знову вирок. На цей раз ви- няток суворий: десять ро- ків таборів суворого режиму і п'ять років наступного за- слання.

Мучать нажиті у таборах недуги, відчуття, що бракує життєвих сил, і раптове ус- відомлення — не вийду звід- си живим! Вже не вийду!

Але та сама незворушна воля, те саме лезо ідеї, віри й мужності. Нескорений Стус.

Цілий рік у камері-одинок- ці. З 1982 року на 1983-й. За нескореність, за непокір- ність, за свою думку, за гор- дість, за неприпинення.

Ніби надходить перебудова. Надходять нова весна, що заповідає навіть літо, в якому Вячеслав Чорновіл і Михайло Горинь — кандида- ти в депутати Верховної Ра- ди УРСР, а Іван Дзюба — президент Республіканської асоціації українців, і дру- кується поезія Василя Стуса на Україні чим далі більше у пресі, і виходить одна книжка, а потім друга. А бу- дуть ще і ще. Відбувається вечір його пам'яті. Спершу в Москві, а потім у Києві й Луцьку, Львові й Рівному, Івано-Франківську й До- нецьку.

І в Інституті літератури АН УРСР після двадцяти-

восьмирічної перерви стає за трибуною в залі засідань, виступаючи з доповіддю про Василя Стуса на вечорі його пам'яті, колишній завісний з цього ж Інституту за прин- циповість і безкомпроміс- ність Михайлина Коцюбин- ська.

Дожити б, Василю! Гей, дожити б!

У ніч з 3-го на 4-те верес- ня 1985 року в камері ВС-389/36 помер Василь Се- менович Стус. Задедний від холоду, задурений сер- дечним приступом, нервовим виснаженням, болем, гірко- тою та знущаннями.

Найважче було те, що в останні роки забирали напи- сані вірші, цілу нову книгу «Птах душі», відбирали пе- реклади, не залишили жод- ного написаного рядка, і ка- зали, що спалили все. Не дозволяли написати в листі навіть нейтрального вірша, навіть переслати переклади з улюбленого Рільке, з Рем- бо чи Верлена. Нічого!

Не дозволяється! Заборо- няється!

Так важко відвикати за- раз тим, хто виховувався в ті часи, так важко навчитись мислити іншими категоріями, важко взяти на себе тягар волі — говорити і писати усе, що хочеш. Бо приходять із свободою й відповідаль- ність за кожен свій рядок, за кожне своє слово, віра в нього й довіра.

Василь це мав. Він надбав цей величезний скарб — право і спроможність мисли- ти без рамок і застережен- нів, втративши суспільну по- зицію, йдучи обраним шля- хом, чим далі віддалявся, мов злітаючи, підносячись, тим вільнішим ставав. І пер- ший його табір був тм Рубі- коном, за яким починалася воля.

Воля душі і слова, думки й емоції. Василь Стус — справді великий поет.

Його поезія, її вагомість і сила, глибинність і органіч- ність ще не помітні, як слід, сьогодні за синьо-жовтими українськими прапорами, не чути за голосними словами і національними гімнами. Але поезія Стуса є надзви- чайно своєрідним явищем, якісно новим для всієї укра- їнської літератури. Це на- рещті її новий крок, хоч і такий трагічний, такою доро- гою ціною зроблений.

Важко вилон- костенілої наці- динці, спіраючи Шевченка і від його тради- уважно вдвляю- нням своїх шляхом нещад- лізу очищаючи- бажання комп- дожити і суспі- Стус йшов до- вної поезії, сво- світу, який не- спільного з соціалістичним

Він йшов ко- ніше — по спі- за діалектико- чись шоразу ви- поетичний і лю- мості і набуваю- тобичності у б- ленні.

Поезія Васк- ходить далеко експерименталь- ства, часто а- показової інте- вірша, що буд- твором багатьох- ників, які буди- цьому з часом с- динкові кар'єри- По-блоківські і холодуватий природний укр- тинмент тут і- палає всередині- Якщо ж торк- мов серце.

Дисципліна- нязм виразу, широкий слов- стібно збагачу- незупинне вла- рення, — ось поезії. Позбавл- ності і зумисно- зія, в чомусь п- тична, і в так- навіть «неукра- найменш незви- інського літер- тексту, так сам- нична концент- метафорична, пе- горнілі найваж- вань, гіркоти й- пробивається в- національної св- каючись тих і- тивної підсвід- національне ор- орнаментальне, вистраждана, в- му проста й об- високої просто- сяка такої при- вже лише точи- во або ж абсол- двох чи трьох- значити її, але- кан визначень.

ВІВГА ДОРОГА ДОДОМУ

ка на рік, у арешти- ці по- го ха- Украй- ня ви- ади при- оти не- ації. лючили- аї було- матичне- еділки- бітників- Нормою- говитись- вирини- ітичних- ба поет.

Віднайнена у такий спосіб свобода самовияву, само- ствердження дозволяла що- раз мислити більше катего- ріями не їхніми, неофіційни- ми, не сталінсько-брежнєв- скими, а загальнолюдськи- ми, в розрізі яких україн- ський будень поставав на кі- нець шестидесятих — поча- ток семидесятих кафілан- ським абсурдом.

Василь Стус народився 6 січня 1938 в селі Рахнів- ка Гайсинського району на Вінниччині, та незабаром батьки переїхали на Донбас, який став для поета рідною землею. Тут минули його дитинство і юність.

Цікаво, що саме Донбас дав українській літературі Василя Стуса й Івана Дзюбу, Івана Світличного і Василя Голобородька, Миколу Хви- лового і багатьох інших. Той Донбас, який ми знаємо зрусифікованим, денационалі- зованим, відчуженим і страй- куємим, усе ж таки має в собі глибоке національне ук- раїнське коріння. Отані дав воно паростки.

Україна не знала Стуса-

ратурного життя в Києві, був товаришем по аспірантурі і гуртожитку.

Протягом кількох років після виключення Василя з аспірантури ми підтримували досить тісні дружні взаєми- ни, але час ставав дедалі жорстокішим, він все далі йшов у політичну боротьбу, у відверте протистояння ре- акції, вже свідомо вибираю- чи свою дорогу, свій шлях на Голгофу.

Я намагався втримати його від крайнощів, вважав, що треба вижити, працювати, не полишати існуюче культурне життя, протистояти, не лише творячи на протигагу офіцій- ний культури — підпільну, самвидавську, для вузько- го кола, але вільну. Тоді стояло питання про внутріш- ню еміграцію, замикання в собі, не піддавання корупції і живинання шляхом буд- якої меншо-вартісної праці, аби не йти на моральний компроміс.

Але він вже був як ле- зо — прямий і гострий, не- порушений у вибраному шля- ху. «Я інакше не можу!» —

Василь Стус

* * *

Сто років, як сконала Січ.
Сибір. і соловецькі колії,
і глупа облягає ніч
пекельний край і крик
пекельний.

Сто років мучених надій,
і сподівань, і вір, і крові
сківи, що за любов тавровані,
сто серць, як сто
палахотинь.

Та вкостають з личаків,
із шаровар, з куркої
рабк зрос
саоєї Укра- матері.

Ти вже не згинеш,
ти двожилава,
земля, рабована віками,
і не скарать тебе душкелям
скібрами і соловкам.

Ти ще виболюєшся болем,
ти ще роздерта на шматки,
та вже, крута і непокірна,
ти випросталася для волі,

ти гнівом виросла. Тепер
не маткнеш од нього спокою,
йому ж ростк і ростк,
долюки
не упадуть тюремні двері.

І радісним буремним громом
спадають з неба блискавиці,
Тарасові провіси птиці —
слова шугають над Дніпром.

VI. 1963.

ГАРСІА ЛОРКА

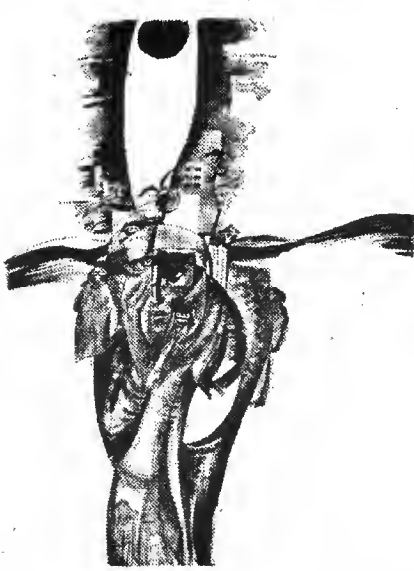
НКА

Лилеї — не білім тілі.
На чорній дорозі смерті
мов вершини, хрест вогневіє.
Суддя і гвардійці стром
плуть через гаї оливи.
Сльзюка лостогнеу кріваця,
жк пісня німа зміїна
— Сльзюка гвардійці, те, що
стут відбулось — буденне:
померло четверо римлян
і п'ятеро карфагенян.
Збожеволілий од смоковниць
і томоу спеки, вечір
непротомним упав на бедра
поранекх вершинок.
У небі ловецьоровім
ангелі чорні літали.
Ангели з довгим волоссям
і масними серцями.

ПІСНЯ

По вітах лавра стркбають
пара голубів темних.
Перший голуб — то сонце.
Другий голуб — то місяць.
Питаюсь у них: соколк,
де мене жде могила?
Місяць: — У мене в шкї.
Сонце: — В хвості моему.
Пішов я далі, і ралом
бачу: земля тримає
за поясом дівчину голу
і два орлк мармурових.
Перший орел — був другим.
Ніким була — гола дівчина.
— Соколи мої, — питаюсь,
де мене жде могила?
Місяць: — У мене в шкї.
Сонце: — В хвості моему.
Промежи віт вишенних
пара голубів голих:
перший голуб — був другим,
а другий голуб — ніким.

МОВЧ

Слухай, мій снну, мовчакня.
Схвлєне це мовчання.
Мовчакня,

МАЛА

Смерть
вкїде і знову знайде
в таверну,
Бродять похмурі люди
з чорними кіньми
по глибоких стежках
гітарк.
Запахлі сіллю
й жіночою кров'ю
тремтливй нардк

Але та сама незворушна
воля, те саме лезо ідеї, віри
й можності. Нескорений
Стус.

Цілий рік у камері-одиночці. З 1982 року йв 1983-й. За нескореність, за непокірність, за свою думку, за гордість, за неприпинження.

Ніби надходить перебудо-
ва. Надходить новя весна,
що заповідає навіть ліго, в
якому Вячеслав Чорновіл і
Михайло Горинь — кандида-
ти в депутати Верховної Ра-
ди УРСР, а Іван Дзюба —
президент Республіканської

року. Жов-
ову арешт і
цей раз ви-
десять ро-
ого режиму
ступного за-

у таборах
що бракує
раптові ус-
відну звіт-
те йдуть!

восьмирічної веревки стає за трибуною в залі засідань, виступаючи з доповіддю про Василя Стуса на вечорі його пам'яті, колиш звільнена з цього ж інституту за правдивість і безкомпромісність Михайлиа Коцюбинського.

Дожити б, Василю! Гей,
дожити б!

У ніч з 3-го на 4-ге нерес-
ня 1985 року в к'ярку
ВС-389/38 зомер Василь Се-
менович Стус. Заледенілий
від холоду, задушений сер-
дечним првством, вервовим
виснаженням, болом, гірко-
ю та ануванням.

Найявже було те, що з останні роки забирали написані вірші, цілу нону книги «Птах душі», відібрали вереклади, не залишили жодного написаного рядка, і казали, що спалили все. Не дозволяли написати в листи навіть нейтрального вірша, навіть вереслати переілади з улюбленого Рільке, з Рембо чи Венгера. Нічого!

Не дозволяється! Забороняється!

Так важко відвинути за-
раз тим, хто виховувався в
ті часи, так важко навчитися
мислити іншими категоріями,
важко взяти из себе тягар
волі — говорити і писати
усе, що хочеш. Бо приходило
із свободою й відповідаль-
ність за кожен свій рядок,
за кожне своє слово, віра в
нього й довіра.

Василь це мав. Він надбав цей величезний скарб — право і спроможність мислити без рамок і застережників, втративши суспільну позицію, йдучи обраним шляхом, чим далі віддалявся, мов злітаючи, підносячись, тим вищим ставав. І перший його табір був тим Рубіконом, за яким починалася воля.

Волк душі і слова, думки
й емоції.
Василь Стус — справді
великий поет.

Гого поезія, її вагомість і сила, глибинність і органічність ще не помітні, як слід, своєрідні за змісто-новитими українськими прапорами, не чути за голосними словами і національними гімнами. Аде поезія Стуса є надзвичайно своєрідним явищем, якісно новим для всієї української літератури. Це наразі її новий крок, хоча і такий трагічний, такою дорого ціною зроблений.

Бажко вилучилися із за-
костенілої національної тра-
диції, спираючись на Тараса
Шевченка і відшукуючись
в його традиційного вірша,
Важко відшукати в досяг-
неннях великого самця і
шляхом нещадного самоан-
дазу очиняючись від усього
бажання компромісів і ху-
дожних і суспільних, Василь
Стус йшов до створення но-
вої поезії, свого поетичного
світу, якня не мав нічого
свідомого з так званням
соціалістичним реалізмом.

Він йшов коламов, а гочніше — по спіралі, майже за діалектикою, підіймаючись щоразу вище у своїй поетичній і людській свідомості і набуваючи якоїсь погорбленості у баченні й мисленні.

Поетизм Василя Стуса виходить далеко за межі того експериментального бунтарства, часто дилетантської, показової інтелектуалізації вірша, що були притаманні творам багатьох його ровесників, які будували саме на цьому а часом свої багатоскодинкові кар'єри.

По-блуківський вигончений і холоднуватий його вірш, природний український сентимент тут зриворканий і палає всередині кристала. Якщо ж торкнешся, гріє, мов серце.

[illegible]

Точність і щільність. Ме-
тал і пристрасть. Ось вірш
Василя Стуса.

Готуючи цю книгу, ми величезно вичитували з синопсиса поета Дмитро Листи Стуса, написані в таборі і заслани. Коли я був свідком на весіллі Вася, вже виключеного з асфальту, але все це зовнішнє надія на літературне життя, на нормальне життя... Минуло двадцять п'ять років. Все вийшло інакше, коло замкнулося. Дмитро — двадцять чотирьох. Філософ. Однак не надмірно.

Листи Стуса — це особлива тема. В них виростає людина, що сконцентрувала всю свою волю, усю свою свєту духу на самоосвітї і на творчій Працї в ім'я Поезії. Здається, зараз мало зна-

...лість, вираз милої ідеалістики. Не хочеться бути марнословним, але немає інших слів. Бо це саме той життєвий фант, який і задулює на високі слова. Винувати у неволі французької й англійської мови, володіючи вже німецькою, перекладає Рембо і Верлен, Кіплінг і Бодлер, і що більше казати німців — улюбленого Рільке і божественного Гете, та й багатьох інших.

Колосальна потреба самостійності, беззастережна праця над собою і віра. Віра в ідею, якою він присвятив життя — в Україну, в майбутнє національне піднесення, у самоствердження багаторозстріляного народу на розорі. І ще — відродження і ще — свою Беатріце. У віру найкращу в світі і єдину. Валентину Попелюх, яка не побоялась в'язати своє життя з уже опаланим, виключеним з аспірантур, безробітним вояком, тією, яка внесла в життя свого чоловіка якийсь неможливий титан — бути дружнкою «заска», в'язати, державного алачництва, виконувати в таких умовах синя, лишитися відаючою коханою дружнкою. Дивовижна людина, яка виступила в цей час, в цей віпід, про кохання. Чудно.

Мені довелося працювати разом з Василем над перекладами з Гарсія Лорна. Це була середина шестидесятих років, початок його перекладацької діяльності. Мій був мовний переклад і звірнення з оригіналом, редагування, а його — вірш.

Василь Стус (підписався у 1966 році в журналі «Дніпро» і «Ранок» під псевдонімами з Лорки як З. Петрик, бо під справжнім ірвинцевим вже не друкували) віддавав поезію усім своїм еством, знаходив точні слова і навіть алітерації, не знаючи оригінала, йдучи до автора інтуїтивно. І сьогодні його перекладах з Гарсія Лорки українською мовою — один з кращих.

Поезія Василя ще в дорозі до свого читача. І українського, і всесоюзного, бо ж у широкому світі поезію Стуса досі знають значно рідше, ніж на його батьківщині.

і все ж таки Василь вер-
тається додому. Поволі, не-
вапию, але вертається, звя-
таючи своє почесне місце у
найвищому ряду страждени-
ків нашої літератури. У
рядку тих, хто поклав за неї
йому свою і голову, хто ві-
нів у майвину, позасвітню
праведність, хто не силув
хувної зброї ніколи і за
яких обставин, і хто вірив
те, що як Василь Стус пи-
ав:

...ми ща ловаинамось
обов'язкова. поварнемось
бодай —

гонами вперед,
але: на марті,
але: не переможені,
але: безсмертні.
Люди повірилися.
18 листопада 1989 року
і відбулося-такі важко дозво-
нені, та однак виборені пе-
резахоронення останніх Ва-
дилья Стуса з Чусового
пермської області на Байко-
вої цвинтарі в Києві, яке
перетворилось у величезну
одолітну маніфестацію, у
демонстрацію піднесення на-
ціональної самосвідомості
українського народу.

А попереду — остаточно повернення Василя Стуса на батьківщину, коли місце відчуження його творчості в ідеї і надії йому літературі в літературі взагалі, як здобутку світової культури, пересте буде належно розглядає, коли полтава нового літературного феномена, нової важливої сторінки в історії української літератури стане втраченою не лише купки колекціоністів і шанувальників, а й кінцівок про політичних діячів, а прийдє поезія Стуса до широкого читача, до кожного, хто любить і цінує вкраїнське слово.

Ти вже не згинаш,
 ти двожилава,
 земля, рабована віками,
 і не скарят тебе душителям
 сибідами і соловками.

Їм вже не згинеш.

ти двожилава,
земля, робота віками,
і не скарать тебе душителя
сибірами і соловками.

Ти ще виболюєшся болам,
ти ще роздєрта на шматки
та вже, крутє ! непонірав,
ти випросталася для волі,

ти гнівом вироста. Та пер-
на матимеш од нього споко-
йому ж рости й рости,
долони
не упадуть тюремні двері.

І радісним буряним громом
спадають з неба блискавиці,
Тарасові провісні птиці —
слова шугають над Дніпром.

VI. 1963.

зграблють
 них.
 то сонце.
 то місяць.
 околю,
 угна!
 не в шні,
 ті можу.
 латом
 мав
 у кону
 урочи.
 буз другим.
 пла дічка.
 — півгося,
 угна!
 не в шні,
 ті можу.
 інших
 ня:
 буз другим,
 нім.

Слувай, мій сину, мовчання.
Схвильана це мовчання.
Мовчання

що доли і луни ловить,
низько своє чоло
до Землі нахилимо.

Смарть
вийде і знову зайде
в тавариу,
бродять похмурі люди
з чорними кіньми

Запахли сіллю
й жіночою кров'ю
трамвайної мари.

на морі.

Смарть
зайда і вийда
вийде і знов зайда
смарть

З Ісванської вереклав
Василь СТУС.

Гравюри Овайаса ЗАЛНВАХИ

Цікаво, а вони самі вирішили перейти до киянського «Динамо»?

— Самі. Займаю роки тому ми жили в Києві. Мухомедова приїхав дивитися футболку. Але він тоді відмовився, пояснивши, таме різниця між командою і командою нашого колективу. Тепер Мухомедови зателефонував до Києва і запропонував свої послуги. Він сказав, що не хоче нікого не тягнути.

— Швидше за все, і дублююватися повинні вихованці дні?

— Окремі видання стверджують, що наша резервна команда потягла невдалий існує гравців України, які з'являються в команді, але не спортивні. Це діалектичні твердження, заважає не емоціям. Ми вже знаємо, де вони будуть, і ми не будемо їм надбортними. Але Бови з ними. Від тренерів команд київських гравців, які прийшли до нас, ми чули лише слова, які не були в їхній фактичній. Як люблять футбол, а не себе, а йому, радити, як правильно своїм зібранням, і це не означає, що ми йдемо до «Динамо».

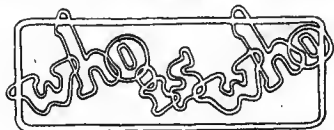
Отже, таку традицію не пошукуємо, ми шукаємо нові, але це не означає, що гравці з України, розуміючи, які самі бачують, спробувати свої сили в нашому колективі.

Щодо півнів «Динамо» (Київ). Вони традиційні бови бачилися для майбутнього мислять і не виступають.

Бєдєдєв

Віктор БРАЙДІН

– Пуцьвірінки

ГОЛОС України